

blijken, dat
wat ik steeds
g van de T.
letterlijk uit
orrespondent

EEK.

ds Bos bleek
die van Oos-
dat ik daar
r „toevallig“.
alle legende-
nen weet hoe
zele bewuste.

De brochure
die Zondag
k opgewacht
nij vertelden
n onderhou-
en zo zeiden

Ik pruttelde
Zondagavond
ik vinden als
im opdagen?
stuleerde en
ijzonder har-
ct hadden in
was openheit,
n; en tijden
om een con-
— dag van
en wij weer
aken, de lijst

ute schoenen
egstgeestena-
rde het aan-
iscientiekreet

verbindbaar,
dat er niet
lezers ze nu
K. S.

en

estarron over
lene („Kauw-
idige verkle-
nummer één:
tot, te erken-
en, in wie de
kerk. Ergo,

t, te erkennen

en in Vlaar-
Bos blijken
de kinderen
nnen als zoo
e volgens dr
alf. Ergo, de

len, rekenen,

gt:
n bij de kerk,
baal genomen

leen weet ik,
net den cate-
loopen? Ant-

ergo: zal men
zonder on-
zijn in de ge-
ste toe“. Dat
noemden. Dus
Catechismus

e onderscheid
t globaal ge-
nen als (enz.)

n strijd bren-
gen: niet op
tamp, vind ik
it van de sy-
u maar met-
bet volkomen
allichting erop
zijn formule
natuurlijk de
dat laten we

raat schorsen
i dadelijk na

m zou willen
en inwendige
er is een volle
n uitwendige
et volle kerk,
vat dies meer
belijdenis.

maar van de
in dr Berkou-
dr Ridderbos.

sen. En ds B
er straks ook
dwijnt, omdat
verdwijnt, om
nergens meer
goed, dat ds
a scholastieke

formuleerderij iemand, die toch ook eens goed geschreven heeft, al kan doen uitkomen.

Met de formule de synode bekoren. Met de toelichting tule vrijgemaakten..... „Wie heeft u betooverd?“ K. S.

* Rost van Tonningen en de synodocratische pers

Eerst heeft de Vellenga, en daarna heeft dr v. d. Zanden het de moeite waard gevonden, met veel reserves de één, en met wat minder reserves de ander, ietwat nonsens over te nemen uit een correspondentie tussen wijlen Rost van Tonningen en wijlen Seyss Inquart, waarin — door eerstgenoemde — de naam van ondergeteekende genoemd werd. De heer Rost van Tonningen vond het op zekeren datum noodig aan Seyss Inquart te vertellen, dat ondergeteekende zich hield aan het schrijverbod, dat van de Duitsers was uitgegaan toen ze ondergeteekende loslieten, voorloopig. En nu gaat, hoewel R. v. T. van de toenmalige uitwerpsynode heel pijnlijke (ik zeg er meteen bij: heel onware) dingen zegt, eerst de V. d. Z. dat zeven, en daarna gaat dr v. d. Z. weer de Vellenga zeven, en zoo komt langzamerhand de gemeente (alsof ze het nog niet wist) te weten, dat het met ondergeteekende niet veel zaaks is. Alsof daarmee beslist was, dat de vijf eischen, die men van synodewege mij openlijk stelde, metterdaad de kracht van een goddelijk gebod hadden, en dat dáaraan te voldoen roeping was.

Het blijkt den heeren ontgaan te zijn, hoewel ze het konden lezen, reeds enkele jaren lang, dat ondergeteekende zich hield aan een wensch van curatoren.

Eveneens, dat hij, toen het noodig werd, wel degelijk publicaties deed, al stond zijn naam er niet op. Dr v. d. Z. kan den tekst ervan voor overname krijgen.

Maar wat doet dat ter zake? Als de heeren meenen, dat R. v. T. een getuige is, van wien het de moeite waard is, een situatietekening (ja, ja, dat zegt dr v. d. Z.) te ontleenen, goed. Ik vind hem geen betrouwbaar getuige, en ik zeg hardop, dat wat hij van de uitwerpsynode aan kwaads zegt, niet waar is.

Maar ook ik heb een en ander vernomen, onder getuigen, en schriftelijk, wat via R. v. T. over bepaalde personen, kerkelijk vooraanstaand, in betrekking tot deze zelfde aangelegenheid is beweerd. Nooit heb ik het gepubliceerd; al konden de heeren weten, dat er zoo iets was. Niet de minste behoefte heb ik er aan, met zulk materiaal te werken. Noch in de krant, noch ondergronds. Maar als de heeren het met mij eens zijn, dat men beter zulke dingen buiten beschouwing laat, wel, laat ze dat dan consequent zoo vinden. En niet van „situatietekening“ spreken, waar ze den tijd beter konden gebruiken door te spreken over de zestien punten en de kerkrechtelijke rapporten van 1944. K. S.

* Pro en contra „natuurlijke theologie“

Uit hetzelfde nummer van „In de Waagschaal“ knippen we van drie auteurs een uittaling.

De eerste is A. W. K. Er boven staat: „Het gecoupeerde slot van „The third man“. Dat moet de titel van een film zijn, waarover ik iets las in een blad, ik weet niet meer welk. Het blad beweerde, dat de film de menschen onder den indruk kon brengen van God en evangelie. Zonder dat ik iets meer ervan weet, vermoed ik, dat het hier volgende vers terugziet op de personen, die in de film spelen:

Laat haar niet te lang alleen:
de laan is eenzaam en verlaten.
De blaren vallen om haar heen,
de wind is onheil aan het praten.

Al staan er duizend mensen op
en roepen blozend: „t is weer lente!“
dan nog ruilt Anna Schmidt riolensop
en bladert in haar dode prenten.

Maar: er stáán geen duizend mensen op.
Geen tien — geen vijf — niet één!
De dood werkt met een diepe schop
en stopt zelfs Harry onder steen.

Wie zegt het nu aan Anna Schmidt,
dat U haar om de hoek staat op te wachten?
Want U bent Holly Martins niet,
maar God, die ze naast Lime ten grave brachten.

Het beste is, dat U het zegt —
of beter: U zelf aan haar laat zien
en zij de Weg voor Lime ziet uitgelegd.
Rabboeni!“ roept heel Wenen dan misschien.

Heel Wenen zou dus roepen: „Rabboeni“. Na de film, en het daarop volgende „zeggen“, dat bestaat in het: zichzelf laten zien. Dan roept misschien heel Wenen.

De tweede auteur is prof. C. W. Mönnich, geciteerd door „In de Waagschaal“ uit „Ev. Luth. Weekbl.“. Deze schrijft, in het begin van zijn artikel:

„God versta ik het beste als Hij Amsterdams spreekt. Vele zijn de talen waarvan Hij zich bedient — de provinciale taal van de profeten, die daarin toch Gods ontzaglijke heerschappij vertolken, en die in hun provincialisme een wereldtaal spraken, omdat de God van hemel en aarde er in sprak — de taal van de grote kerkvorsten, van de bisschoppen van Antiochië, Alexandrië, Rome, de taal van onze oude beschaving, die daarom belangrijk werd en begrijpelijk, omdat God er in wilde spreken — en de taal waarin de heiligen soms God hoorden spreken, de taal van de schepping, van de heuvels, de zang van de sterren, de flulatering van de bomen. Ik hoor die stemmen, maar hun niet-menselijkheid blijft als voertuig voor Gods boodschap mij vreemd, hun gemeenschappelijke geslotenheid houdt mij

niet buiten de dierlijkheid, maar buiten de God die men is geworden.“

En aan het slot betuigt prof. Mönnich:

„Tot mij spreekt God Amsterdams, en pas dan versta ik Zijn verkondiging. God zegt vreemde dingen in een stad, vreemde en trotse dingen, en er wordt op trotse en vreemde wijze tegen Hem gelasterd en naar Hem geluisterd. Gods keizerlijke trots staat tegenover de keizerlijke trots van de Westertoren, en is hoger, de mens heeft God vervloekt in de Pijp en op de Eilanden, ook op de Zandhoek, ondanks de propaganda voor Oud-Hollands, daar bedreven en God heeft de Pijp en de Koningslaan, zelfs de Koningslaan vergeven. En op een zomerdag in de Govert Flinckstraat strijdt God met de mannen op straat en de vrouwen aan de voordeur; zij zijn de eigenlijke dragers van Amsterdam, de schildhouders van het keizerlijk wapen.“

En nu volgt de auteur van „Terzijde“ in dit blad:

„Het gebeurde vijf en twintig jaar geleden.

De man was zeventig en had heel zijn leven op zee gezwoven en men had mij verteld, dat hij niet in God geloofde.

Ik wilde er niet aan en was vast overtuigd, dat een man, die zijn leven lang op „de grote wateren“ gevaren had, geen atheïst kon zijn.

Ik zocht hem op en nadat wij geruime tijd om de zaak hadden heen gedraaid, zette ik door: „Ze hebben mij verteld, dat U niet in God gelooft, maar dat is onmogelijk; U hebt heel uw leven op zee gezeten en in de bijbel staat, dat Gods stem op de grote wateren is.“

Dat zei ik tot een oude visser, die de zee kende en liefhad als geen, terwijl ik zelf van de zee niet meer gezien had dan wat er tussen Den Helder en Oude Schild van te zien was.

De man keek mij vriendelijk maar verwonderd aan en zei volkomen oprecht: „Meer dan vijftig jaar op zee gevaren, maar nooit iets gehoord“.

Voor goed was ik genezen van de natuurlijke theo-

logie. Gods stem op de grote wateren horen wij alleen, wanneer wij haar eerst in de bijbel gehoord hebben“.

Dat laatste zinnetje lijkt me nog het beste. Als we dan niet langer spreken van Gods stem „hooren“ „in“ den bijbel, doch van „den bijbel gelooft“, dan zal het pro- of-contra natuurlijke theologie ophouden een dilemma te worden, en God gekend zijn uit zijn Woord en daarna ook in zijn werken. K. S.

* Evangelisatie, Barthianen, Gereformeerden

Blijkens Zeister Post en Zeister nieuwsblad sprak de barthiaansche hoogleeraar te Zeist over het existentialisme. Laatstgenoemd blad schrijft:

De voordracht van prof. Van Niftrik werd ingeleid door prof. Diepenhorst. Zij vormt de eerste van een serie lezingen, die wordt gegeven voor buitenkerkelijke intellectuelen en uitgaat van de evangelisatie der Ned. Hervormde en Gereformeerde Kerk.

En eerstgenoemd orgaan deelt mee:

dat God de goddelozen rechtvaardigt, zondaren aanneemt als Zijn kinderen.

En dat uitzicht staat voor spr. vast.

Nadat even gepauzeerd was, werden nog enkele vragen beantwoord, waarna prof. Diepenhorst dank bracht voor het aangehoorde betoog, en nog mededeelde, dat op 26 April de Lustigheid uit Zwolle naar Zeist komt om te spreken over: „Wat is de dood?“

We staan dus weer voor de vraag, hoe gereformeerden kunnen evangeliseren met barthianen en tegelijk kunnen meenen, dat niemand mag gaan luisteren naar een preek van iemand, die niet belooft niets te leeren dat niet volkomen in overeenstemming is met de 16 punten van 1942 — 44. Wij kunnen noch het een, noch het ander. K. S.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

De technische vooruitgang en de vrijheid in den arbeid (II slot)

2. DE ARBEIDER ALS BEDIENAAR EN NIET ALS SLAAAF DER MACHINE.

Van meer dan één zijde, zowel van de zijde van christelijke als van socialistische woordvoerders, heeft men getracht de beschouwing ingang te doen vinden, dat de technische vorderingen, die de vorige eeuw en de onze te zien geven, een gevaarlijke aantasting van de vrije positie van den arbeider beteekenden. Een vorig maal citeerden wij den heer Fuykschot, die beweerde, dat de arbeider tot een verlengstuk van de machine was gemaakt. In het Communistische Manifest van 1847 treft men ongeveer dezelfde gedachte aan: „De arbeid der proletariërs heeft door de uitbreiding van de machinerie en de verdeling van den arbeid alle zelfstandig karakter en daarmee alle bekoring voor den arbeider verloren“.

Het komt ons voor, dat het na de schets, een vorig maal gegeven van de enorme vorderingen die gemaakt zijn bij de technische mechanisatie, nuttig kan zijn ons eens nuchter te bezinnen op de vraag: beteekent de technische vooruitgang inderdaad een aantasting van de vrijheid van den arbeider?

Wanneer men een vergelijking maakt tusschen den modernen machinalen arbeid en het werk van den ambachtsman uit het verleden, dan wordt de moderne arbeid veelal als eentonig afgeschilderd, als geestdoozend, tegenover den inhoudsvollen arbeid b.v. van den gildenambachtsman uit de Middeleeuwen. In het tweede deel van hun driedeelig werk „Mensch en Samenleving“ (Uitgeverij W. de Haan N.V., Utrecht, 1947) vestigen evenwel de schrijvers Ir Ernst Hymans en Dr Abram Mey en o.i. terecht de aandacht op, dat op deze wijze het verleden wel wat erg in de hoogte wordt gestoken ten koste van het heden. Zij merken o.a. op: „En dan denke men aan de Middeleeuwse lakenindustrie, waar tal van eentonige werkzaamheden, zware inspanning vereischende aan een deelbewerking, een afzonderlijk ambacht waren. De gemiddelde eentonigheid van den arbeid in onze industrie is belangrijk minder dan in de Middeleeuwen. Wie in de gelegenheid geweest is, eens rond te wandelen, b.v. in de Marokkaansche stad Fex, die in 1923 nog geheel op ambachtsbasis leefde, moet deze veronderstelling uit eigen aanschouwing aanvaarden. De goedgemeende, maar ondeskundige kritiek van velen, die van den arbeid en de arbeidsgeschiedenis niet op de hoogte waren, heeft veel kwaad gesticht en volkomen verkeerde opvattingen tot gemeengoed gemaakt“ (blz. 174). De klachten over „monotonie“ van den arbeid, waardoor de arbeider in zulk een zielige positie zou zijn geraakt, zijn voornamelijk afkomstig van technische leeken, die den fabrieksarbeid niet anders kennen dan uit de boeken. Op de z.g. „robot-theorie“ valt dan ook wel heel wat af te dingen.

Een tweede onjuiste gedachte, die teruggedrongen moet worden is deze, dat de machine den vakman overbodig maakt, daar de machine het werk van den vakman zou overnemen en het machinewerk door ongeschoolden zou kunnen worden gedaan. Juist in dezen tijd van snel voortgaande industrialisatie is er een groote vraag naar goede vaklieden. In zijn boek „De

psychologie van het socialisme“ betoogde Hendrik de Man op blz. 53, dat juist „de meeste ongeschoolde arbeiders heden niet-machinaal werk verrichten“. Op grond van een door hem ingesteld onderzoek, vermeld in zijn boek „Arbeidsvreugde“ (blz. 52) komt deze socialistische schrijver tot de conclusie, dat de arbeidsvreugde van den arbeider stijgt met zijn geschooldheid. Van de ongeschoolden verklaarden volgens hem 11 pct., van de half-geschoolden 44 pct. en van de geschoolden 67 pct., dat bij hen de arbeidsvreugde den tegenzin in den arbeid overtrof. Ook dit wijst er op, dat de mechanisatie bij den arbeider geen gevoel van onlust, van tegenzin in den arbeid behoeft op te wekken. Indien en voor zoover die onlust er is, zoekt ook deze schrijver daarvoor, en o.i. terecht, naar andere oorzaken. Op blz. 134 van zijn boek over „Arbeidsvreugde“ concludeert hij: „Onder de oorzaken van den tegenzin in den arbeid overtreffen de sociale de technische, en onder de sociale staat de autocratische bedrijfshierarchie“, het gezag van den ondernemer, dat vanwege de arbeidsmonotonie, vanwege het geestdoodende werk, de arbeider behoefte heeft aan een brederen blik, een dieper inzicht in zijn werk en het doel daarvan; het bezwaar tegen de „autocratische bedrijfshierarchie“, het gezag van den ondernemer, komt niet voort uit het karakter van het werk van den arbeider, maar uit een niet langer tevreden zijn met het lot van den arbeider bij de leiders der arbeidersbeweging, meer bij dezen dan bij de arbeiders zelf, op dit punt.

Ir Ernst Hymans merkt in zijn dit jaar verschenen geschrift „De toekomst van onzen arbeid“ terecht op, dat het toezicht op gemechaniseerde bewerkingen in stede van het werk den inhoud te rooven een werk met een nieuwen inhoud is, dat een nieuw soort „geschooldheid“ of intuïtie vraagt in het herkennen, opsporen en opvangen van optredende storingen. Hij concludeert dan ook, dat bij voortgaande mechanisatie de mensch steeds minder en niet méér „slaaf van de machine“ zal worden en dat de inhoud van het werk in de moderne industrie in de toekomst eer toe- dan afnemen zal (blz. 76, 77). Voor een „romantisch pessimisme“, als van prof. Polak, die ten aanzien van de voortschrijdende mechanisatie de mogelijkheid stelt, dat „een toekomstige uitschakeling de existentie der arbeiders bedreigt op een wijze en in een mate, die de marxistische uitbuiting tot kinderspel terugbrengt“ (inaugurele rede, blz. 26) is dan ook geen reden.

Niet de arbeider is slaaf geworden door de komst der machine, maar de machine heeft aan het werk van den arbeider juist het slaafsche karakter ontnomen. De grootste fysieke grofheid en vermoeienis van den arbeid werden door de machine weggenomen. Dr J. F. P. Dijkhuis zegt daarvan in zijn proefschrift „De rechtsgrond van het Medezeggenschap“: „De machine geeft, in plaats van den arbeider ongeschikt te maken, hem een gevoel van heerschappij, van overmacht over zijn machine“ (blz. 178). Wij zouden dan ook ernstig willen waarschuwen tegen deze onnoodig onrust zaiende, leugenachtige stelling: de arbeider